

Catarina Kärkkäinen: Skicka notan till politikerna själva

Foto: Stina Stjernkvist/TT

Östermalmshallen, Botniabanan, Hallandåsen, Citytunneln i Malmö och Nya Karolinska har alla gått över budget.

Catarina Kärkkäinen

Uppdaterad 06.33

Publicerad 06.30

Det här är en text från SvD Ledare. Ledarredaktionen är partipolitiskt oavhängig med beteckningen obunden moderat.

Det finns fyra sätt att spendera pengar på. Det förklarade Milton Friedman, nationalekonom och mottagare av Sveriges Riksbanks pris i ekonomisk vetenskap till Alfred Nobels minne, i början av 2000-talet.

1. Du kan spendera dina egna pengar på dig själv. När du gör det är du noggrann och försöker få ut så mycket som möjligt av dina pengar.
2. Du kan spendera dina egna pengar på någon annan. Till exempel en födelsedagspresent. Då är du inte riktigt lika noggrann med presentens innehåll, men försiktig med kostnaden.

3. Du kan spendera någon annans pengar på dig själv. Då kommer du

3. Du kan spendera någon annans pengar på dig själv. Då kommer du garanterat ha en trevlig lunch!

4. Du kan spendera någon annans pengar på någon annan. Då är du varken särskilt orolig över hur mycket pengar det handlar om, eller precis vad du får för dem.

Kanske kan det förklara varför kommunala byggprojekt så ofta blir kostsamma och tar lång tid. Botniabanan, Hallandåsen, Citytunneln i Malmö och Nya Karolinska har alla gått över budget. När Östermalmshallen slutligen står klar efter årsskiftet sällar den sig till en stor skara projekt som har blivit dyrare än väntat. Renoveringen har gått två år över tid, och kostat cirka en miljard kronor, att jämföra med de ursprungligen beräknade 585 miljonerna.

Den privata och den offentliga logiken ser olika ut. När politiken har bestämt sig för utformningen av ett projekt är man sällan benägen att ändra sig för att problem uppkommer. Kommersiella intressen är bättre på att utvärdera vid varje given punkt. Även om man har investerat pengar kan det vara klokast att lägga ned. Inom det offentliga vill man ro saker i hamn. Ingen kommer att tacka dig, eller välja om dig, för att du avbryter det bygge som du har utlovat.

Grundläggande ekonomisk teori säger att människan agerar rationellt i enlighet med sitt egenintresse, och styrs av incitament. Om hennes omständigheter gör gällande att hon har chans till stora vinster utan risk för stora förluster är sannolikheten stor att hon kommer att agera utifrån detta.

På samma sätt kan man enligt public choice-skolan analysera politiskt agerande i demokratier.

”Det finns en inbyggd logik i hur dessa beslutsprocesser går till som leder till att man i början medvetet underskattar kostnaderna för att få projektet att få igenom”, som ekonomen och forskaren Erik Lakomaa förklarade det i ledarredaktionens podcast i torsdags. För att få majoritet för projekten måste kostnaderna underdrivas, och när projekten väl är i gång är incitamenten att avbryta dem låga.

Vad kan göras åt denna onda cirkel? I podcasten presenterades ett intressant förslag som formulerats av forskaren Eugene White på Rutgers universitet i New Jersey. I banker i vissa delstater i USA hade man, innan bankregleringen infördes, en funktion som gjorde att den som var *cashier* fick ställa en garanti på riktigheten i böckerna. Om saker inte gick till på rätt sätt var det hans pengar som rykte först.

Man hade kunnat föreställa sig en liknande mekanism i den svenska politiken. Kommunalråd, fullmäktigeledamöter eller tjänstemän får själva gå in med en summa om ett antal tio tusen kronor som garanti att budgeten för diverse projekt hålls.

En gissning är att det skulle ge ett annat ekonomiskt utfall än när desamma, utan att stå någon egen finansiell risk, kan skicka notan till skattebetalarna.

Catarina Kärkkäinen

Just nu arbetar vi med att förbättra din läsoplevelse. Din åsikt är viktig för oss, lämna därför gärna feedback på hur du upplevde artikeln.